

OD BIBLIOTEKI SEMINARYJNEJ DO UNIWERSYTECKIEJ. HISTORIA BIBLIOTEKI WYDZIAŁU TEOLOGICZNEGO UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Justyna Waluś*

Biblioteka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego

1. Historia Biblioteki Wydziału Teologicznego US

Początki działalności Biblioteki Wydziału Teologicznego US sięgają początku lat osiemdziesiątych i wiążą się z powstaniem Wyższego Seminarium Duchownego w Szczecinie¹. Miało to miejsce jeszcze przed wybudowaniem obecnego kompleksu budynków seminaryjnych z siedzibą przy ul. Papieża Pawła VI nr 2. Gromadzenie księgozbioru rozpoczęto od kilku zaledwie regałów, ustawionych w pomieszczeniu stanowiącym dziś część kaplicy Domu Rekolekcyjnego na Gołęczynie².

Do chwili zatrudnienia pierwszego pracownika³, któremu powierzono zorganizowanie biblioteki seminaryjnej, udostępnianiem powstającego księgozbioru zajmowali się alumni seminarium. W pierwszym roku działalności utworzono podstawowy – czteroosobowy – zespół pracowników, który kontynuował prace

* Justyna Waluś – pracownik Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego; e-mail: j.walus@bg.szczecin.pl.

¹ Więcej o historii powstania seminarium w: G. Wejman, *Historia (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej 1972–2005*, w: *Kościół rzymskokatolicki na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej w latach 1945–2005*, red. G. Wejman, Szczecin 2005, s. 141–182.

² Na temat Biblioteki Wydziału Teologicznego US zob. J. Waluś, *Szczecin, Paradyż, Koszalin – biblioteki teologiczne Metropolii Szczecińsko-Kamieńskiej*, „Bibliotekarz Zachodniopomorski” 2 (2010), s. 181–190.

³ Wacław Żywicki został zatrudniony w lutym 1983 r. i do chwili obecnej pełni funkcję kierownika Biblioteki WT.

przy organizowaniu księgozbioru i ustalaniu zasad, według których miała funkcjonować powstająca placówka.

Rok 1986 przyniósł bibliotece zmiany w postaci przeprowadzki. Powiększające się zbiory przeniesiono do nowo wybudowanego budynku seminarium przy ul. Papieża Pawła VI nr 2. Po przeniesieniu księgozbioru do budynku seminaryjnego zaczęto na nowo organizować zespół pracowników – rozdzielono wówczas poszczególne funkcje, rozpoczęto inwentaryzację księgozbioru, tworzenie katalogów oraz opracowanie szczegółowej klasyfikacji dla rozrastającego się księgozbioru teologicznego. Przez kolejne lata cały księgozbiór był przenoszony jeszcze dwukrotnie w obrębie kompleksu seminaryjnego.

Rok 2004 przyniósł dla biblioteki zmiany znacznie poważniejsze. 9 sierpnia 2003 roku wydano bowiem dekret erygujący Wydział Teologiczny w Szczecinie⁴. Zgodnie z postanowieniami konkordatu między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, rząd i Konferencja Episkopatu Polski podpisały umowę określającą status prawny Wydziału Teologicznego w Uniwersytecie Szczecińskim. Podpisanie tej umowy, po uprzedniej decyzji Rady Ministrów, nastąpiło w Ministerstwie Edukacji Narodowej i Sportu 9 stycznia 2004 roku.

Wraz z powstaniem nowego wydziału księgozbiór seminaryjny w całości stał się księgozbiorem Biblioteki Wydziału Teologicznego, a ona sama jedną z agend Biblioteki Uniwersytetu Szczecińskiego.

Biblioteka Wydziału Teologicznego zajmuje aktualnie pomieszczenia jedynie przystosowane do pełnienia funkcji bibliotecznych, a czytelnicy mają do dyspozycji czytelnię książek (pomieszczenie to pełni jednocześnie funkcję wypożyczalni)

⁴ Utworzenie Wydziału Teologicznego poprzedziła kilkuletnia praca komisji uniwersyteckiej i kościelnej, której ważnym momentem stało się porozumienie w sprawie utworzenia Wydziału Teologicznego w Uniwersytecie Szczecińskim z 9 lipca 2001 r., podpisane przez rektora Uniwersytetu i arcybiskupa metropolitę. Wynikiem dalszych prac stała się uchwała Senatu Uniwersytetu z 24 kwietnia 2003 r., w której wyrażono zgodę na utworzenie nowego wydziału. Uchwała ta rozpoczęła procedurę erygowania Wydziału przez Stolicę Apostolską. Wydział Teologiczny, utworzony przez Stolicę Apostolską, jest integralną jednostką organizacyjną US. W swojej działalności naukowo-dydaktycznej rządzi się przepisami obowiązującymi państwowe szkolnictwo wyższe, Statutem Uniwersytetu oraz przepisami kościelnymi, zawartymi w dokumentach Kościoła. Oprócz Ministra Edukacji Narodowej i Sportu, Rektora i Senatu, nadzór nad wydziałem – zgodnie z ustawą o szkolnictwie wyższym – sprawuje zwierzchnik Kościoła. Zwierzchnikiem tym w stosunku do Wydziału Teologicznego US jest Arcybiskup Metropolita Szczecińsko-Kamieński jako Wielki Kanclerz Wydziału. Zob. <http://www.wt.usz.edu.pl/o-wydziale> (dostęp: 6.02.2014). Więcej na temat powstania Wydziału również w: Z. Kroplewski, *10 lat Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego (2003–1014)*, w: *Święty Jan Paweł II. Pamięć i wdzięczność na Pomorzu Zachodnim*, red. A. Ziejewski, G. Wejman, Szczecin 2014, s. 123–134.

oraz czytelnię czasopism. Obie czytelnie oferują wolny dostęp do zgromadzonych w nich zbiorów oraz dziesięć stanowisk komputerowych z dostępem do Internetu.

Część biblioteki stanowi również Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów – Biblioteka Wydziału Teologicznego samodzielnie dokonuje zakupów⁵, zajmuje się inwentaryzacją nowych nabytków (są również liczne dary i publikacje pochodzące z wymiany międzybibliotecznej) oraz ich opracowaniem i tworzeniem katalogu⁶. Gromadzone i opracowywane są również prace licencjackie, magisterskie i doktorskie powstałe na Wydziale Teologicznym.

W ramach działalności biblioteki utworzono księgozbiory i katalogi dla katedr Wydziału Teologicznego (z dubletów i wydawnictw będących własnością katedr), a w 2014 roku również liczący blisko cztery tysiące pozycji zbiór dla Arcybiskupiego Wyższego Seminarium Duchownego.

Na płaszczyźnie prac związanych z wymianą międzybiblioteczną biblioteka wysyła bieżące wydawnictwa Wydziału Teologicznego do kilkudziesięciu bibliotek polskich i kilku zagranicznych. Dysponuje skatalogowanym zbiorem dubletów wydawnictw zwartych oraz ciągłych, wykorzystywanym w ramach wymiany międzybibliotecznej. Redagowana jest strona internetowa biblioteki, pracownicy prowadzą szkolenia biblioteczne dla studentów (od 2010 w formie on-line) i służą pomocą studentom oraz pracownikom naukowym. Od 1991 roku biblioteka jest członkiem Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES i co roku pracownicy reprezentują ją na spotkaniach odbywających się w bibliotekach kościelnych na terenie całego kraju.

W ciągu całego – prawie dwudziestoletniego – okresu funkcjonowania w strukturze seminaryjnej, biblioteka była placówką otwartą, z której zbiorów mógł korzystać każdy zainteresowany. Dziś uprawnieni do wypożyczania są studenci i pracownicy US oraz księża, siostry zakonne i katecheci świeccy archidiecezji szczecińsko-kamińskiej. Każdy zainteresowany może korzystać z księgozbioru na miejscu.

2. Kadra

Biblioteka Wydziału Teologicznego, mimo że działa w strukturach Biblioteki Głównej jako jedna z jej agend, funkcjonuje na nieco odmiennych zasadach. W następstwie powołania Wydziału Teologicznego musiała dostosować swoje

⁵ Zakupy te finansowane są ze środków kościelnych.

⁶ Zbiory w całości zostały wprowadzone do katalogu elektronicznego – retrokonwersję zakończono w 2010 r.

działania do zasad ogólnie obowiązujących w Bibliotece Głównej US, jednak specyfika środowiska któremu służy, spowodowała, że nieco różni się od pozostałych agend. Działalność ta pozostaje w pewnym stopniu kontynuacją działań z lat poprzedzających powstanie Wydziału. Personel biblioteki – podobne jak w przypadku pozostałych filii – zatrudniony jest przez uniwersytet, natomiast zakup księgozbioru finansuje Wydział Teologiczny ze środków kościelnych i dokonywany jest on bezpośrednio przez pracowników biblioteki. W związku z tym również cały proces biblioteczny, od momentu zakupu danej pozycji po jej udostępnienie czytelnikowi, odbywa się na terenie biblioteki wydziałowej. Od początku istnienia biblioteka korzysta również z odrębnego programu bibliotecznego – jest to program MAK, stosowany w większości bibliotek kościelnych. Do obowiązków pracowników należy prowadzenie odrębnych ksiąg inwentarzowych oraz katalogów zbiorów, będących kontynuacją ksiąg i katalogów, których tworzenie rozpoczęto w „czasach seminaryjnych”.

W ciągu pierwszych dziesięciu lat działalności biblioteki obok zespołu pracowników funkcjonowała tzw. służba klerycka – liczący sześć osób zespół studentów seminarium duchownego, którzy zajmowali się typowymi pracami technicznymi, jak stemplowanie książek, przyklejanie ekslibrisów, przenoszenie księgozbioru. Pełnili oni ponadto dyżury w wypożyczalni.

W Bibliotece Wydziału Teologicznego od początku nie było ścisłego podziału obowiązków pracowniczych. W przypadku nieobecności pracownika pozostali zastępują go w wykonywaniu niezbędnych do funkcjonowania biblioteki czynnościach. Aktualnie⁷ zespół biblioteki liczy sześć osób, a do ich obowiązków należą:

- bieżący zakup publikacji dla Biblioteki Wydziałowej;
- kontynuacja prenumerat wydawnictw ciągłych oraz odpowiedzialność za przygotowanie rachunków;
- inwentaryzacja i opracowywanie wydawnictw zwartych, wydawnictw ciągłych, prac licencjackich, magisterskich i innych wpływających do Biblioteki WT;
- udostępnianie zbiorów w Czytelnicy Głównej oraz Czytelnicy Czasopism;
- udzielanie wszelkich informacji czytelnikom;
- bieżąca kontrola księgozbioru oraz terminowego zwrotu książek przez czytelników;
- wszelkie prace dotyczące darów wpływających do Biblioteki WT – selekcja, opracowanie, przygotowanie do wymiany z innymi bibliotekami;
- prace związane z wymianą międzybiblioteczną;

⁷ Stan na wrzesień 2014 r.

- wysyłka publikacji Wydziału Teologicznego,
- wymiana dubletów – wysyłka własnych do zainteresowanych bibliotek oraz pozyskiwanie w miejsce brakujących publikacji;
- przeprowadzanie szkoleń bibliotecznych dla studentów pierwszych lat wszystkich kierunków Wydziału Teologicznego – do roku 2010 w formie tradycyjnej, aktualnie w wersji on-line;
- prowadzenie strony internetowej Biblioteki Wydziału Teologicznego;
- udział w spotkaniach i pracach Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES;
- kwerendy bibliograficzne dla pracowników naukowych;
- po wdrożeniu systemu komputerowego pracownicy samodzielnie przeprowadzili retrokonwersję katalogu wydawnictw zwartych i ciągłych.

Przez kolejne lata przez bibliotekę – seminaryjną, a potem wydziałową – przewinęło się również wiele osób związanych z nią na zasadzie wolontariatu oraz stażystów. Dzięki nim wykonano wiele istotnych prac (było to szczególnie ważne, zwłaszcza po zredukowaniu liczby zatrudnionych osób, w latach 1996–2004), takich jak m.in.:

- prowadzenie ksiąg inwentarzowych,
- prowadzenie katalogu kartkowego,
- opieka nad systemem komputerowym,
- prowadzenie przez alumnów seminarium dyżurów w wypożyczalni,
- wykonanie katalogów dwóch zbiorów starodruków,
- porządkowanie zbioru dubletów,
- przygotowywanie do wysyłki publikacji zamówionych ze zbioru dubletów przez inne biblioteki.

Aktualnie biblioteka korzysta również z pomocy informatyka, zatrudnionego na umowę zlecenie przez Wydział Teologiczny. Odpowiada on za bieżące kwestie dotyczące sprawnego funkcjonowania systemu bibliotecznego. Przygotował też liczne usprawnienia w zakresie działania systemu MAK: dotyczące obsługi wypożyczalni, elektronicznego zamawiania książek, przygotowania do druku i obsługi kodów kreskowych oraz specjalny program komputerowy na potrzeby przeprowadzanego w Bibliotece skontrum.

3. Zbiory Biblioteki Wydziału Teologicznego i sposoby ich gromadzenia

Gromadzenie zbiorów, będące podstawowym zadaniem bibliotek, nie jest zagadnieniem prostym. W publikacjach poświęconych temu zagadnieniu od wie-

lu lat podkreśla się, że księgozbiór nie powinien mieć charakteru uniwersalnego⁸. To nie sam proces gromadzenia winien być celem samym w sobie – ma nim być stworzenie praktycznego księgozbioru, który służyłby jako praktyczny warsztat pracy środowisku skupionemu wokół danej placówki. Regularne planowanie z uwzględnieniem potrzeb i możliwości – finansowych, lokalowych – jest podstawowym warunkiem stworzenia wartościowego księgozbioru⁹. Jednak biblioteki kościelne – do których należy również interesująca nas Biblioteka Wydziału Teologicznego US – podlegają nieco innym prawidłowościom i po części rządzą się odmiennymi zasadami. W przypadku wielu placówek tego typu w ciągu lat zmieniały się sposoby działania i – co najistotniejsze – statusy bibliotek. Tak jak w przypadku szczecińskiej biblioteki, kiedy placówka seminaryjna przekształciła się w uniwersytecką, a to sprawiło, że w poważnym stopniu zmienił się kontekst jej działania.

Po wejściu w struktury uczelni w sytuacji danej placówki wiele się zmienia. Zmieniają się władze, którym podlega, zasady i przepisy, według których ma prowadzić działalność, odbiorcy, do których kieruje swe działania. Stało się tak również w przypadku Biblioteki Arcybiskupiego Wyższego Seminarium Duchownego po wejściu w struktury uniwersyteckie.

Jednak mimo zmian o charakterze organizacyjnym, jedno z podstawowych zadań definiujących działalność biblioteki, jakim jest gromadzenie księgozbioru, tak jak było przez lata, jest nadal sukcesywnie spełniane. Realizacja tego zadania nie odbiega formą od działań pozostałych bibliotek określanych jako kościelne, a odbywa się na trzy zasadnicze sposoby: w drodze zakupu, wymiany oraz w drodze pozyskiwania darów.

Większość księgozbioru stanowią książki pochodzące z darów, co wynika ze specyfiki bibliotek kościelnych. Wśród nich należy wymienić księgozbiory przekazane przez abp. Jerzego Strobę, abp. Kazimierza Majdańskiego, abp. Mariana Przykuckiego i abp. Zygmunta Kamińskiego. Również bp Stanisław Stefanek regularnie przez lata wspierał rozwój księgozbioru. Ten ostatni apelował również o to, by gromadzić w zbiorach wszelkie druki treści religijnej i teologicznej oraz zachowywać księgozbiory księży i biskupów wraz z różnymi „osobliwościami”, wynikającymi z indywidualnych zainteresowań.

⁸ O specyfice, podziałach, funkcjach i polityce gromadzenia i kwestiach dyskusyjnych dotyczących ukierunkowania procesu gromadzenia zob. E. Dołganiszewska, *Specyfika bibliotek teologicznych*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” (1995), nr 2, s. 135–138.

⁹ J. Szulc, *Gromadzenie i uzupełnianie księgozbioru w bibliotekach kościelnych w Polsce*, „FIDES. Biuletyn Bibliotek Kościelnych w Polsce” 2 (1998), s. 65–68.

Biblioteka otrzymała także księgozbiory po ks. Stanisławie Skorodeckim i mecenasie Mirosławie Kwiatkowskim (ok. 10 tys. woluminów), jak również Bolesławie Czwojdzimskim – pionierze krajoznawstwa i turystyki na terenach Pomorza Zachodniego. Ten ostatni księgozbiór został zakupiony dla biblioteki dzięki pomocy finansowej donatora i dotyczy głównie tematyki z zakresu pomoroznawstwa.

W znaczący sposób na wielkość księgozbioru wpływają dary otrzymywane z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Szczecinie (obecnie Książnica Pomorska) – z tego źródła pozyskiwano je już od roku 1983.

Wydawnictwa w języku polskim stanowią ok. 80% zbiorów, pozostała część to głównie książki w językach niemieckim i francuskim, ale również angielskim, rosyjskim, włoskim, hiszpańskim, łacińskim, greckim, hebrajskim; sporadycznie w innych językach, np. koptyjskim.

Dziś liczące ponad 100 000 woluminów zbiory Biblioteki Wydziału Teologicznego¹⁰ to przede wszystkim książki z zakresu teologii, filozofii oraz nauk humanistycznych. Biblioteka dysponuje ponadto obszernym zbiorem klasyki literatury – zarówno polskiej, jak i obcej. Z innych dziedzin zgromadzono głównie dzieła o treści ogólnej: encyklopedie, słowniki czy bibliografie.

W pierwszych latach istnienia Wydziału Teologicznego (2006 r.) księgozbiór został znacznie wzbogacony o pozycje z dziedziny psychologii i pedagogiki. Biblioteka dostała wówczas zalecenie, aby część zakupionych książek – po uprzednim zainwentaryzowaniu i opracowaniu – przygotować do umieszczenia w Katedrze Psychologii i Pedagogiki. Również wtedy narodził się pomysł utworzenia na bazie zgromadzonych dubletów (zarówno książek, jak i czasopism) księgozbiorów przy poszczególnych katedrach. Księgozbiory te są sukcesywnie powiększane we współpracy z pracownikami katedr. Liczą dziś ponad 4 000 woluminów, a katedry posiadają swój odrębny katalog dostępny – obok pozostałych – on-line.

Pod koniec roku 2011 – po uprzednich niepowodzeniach – został na nowo podjęty pomysł przekazania Arcybiskupiemu Wyższemu Seminarium dubletów czasopism. Przedsięwzięcie to uwieńczone zostało sukcesem w roku 2014 – kiedy obok wspomnianych czasopism przygotowano ok. 4000 pozycji książkowych do podręcznego księgozbioru Arcybiskupiego Wyższego Seminarium Duchownego. Książki i czasopisma zostały wybrane ze zbioru dubletów, ponadto sporządzono

¹⁰ Wyd. zwarte – 109 534 wol., stan na sierpień 2014 r., wydawnictwa ciągłe – 86 961 wol., stan na sierpień 2013 r. Na temat zbiorów BWT i sposobów ich pozyskiwania zob. J. Waluś, *Księgozbiór Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego*, „FIDES. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2012) nr 34, s. 19–28.

ich katalog – liczy on aktualnie ok. 1000 pozycji i jest dostępny – obok katalogu głównego biblioteki i katalogu pozycji znajdujących się w katedrach – za pośrednictwem strony internetowej.

Jak już wspomniano, szczecińskie zbiory teologiczne kształtowane są „trzytorowo”.

Zakup. Przez pierwsze lata funkcjonowania biblioteki w strukturach Wydziału Teologicznego książki kupowane były regularnie w wydawnictwach, w których biblioteka posiadała stały abonament (oprócz podręczników metodycznych), tj.: WAM, W drodze, Verbinum, Wydawnictwo Wydziału Teologicznego UAM w Poznaniu, Wydawnictwo KUL, Jedność, Wydawnictwo św. Wojciecha, Wydawnictwo „M”, Biblos, Znak. Aktualnie większość zakupów stanowią książki wybrane przez pracowników biblioteki (w takich wydawnictwach, jak W drodze, WAM, Biblos), wydziału czy kierowników katedr – ci wskazują konkretne pozycje wydawnicze. Pojedyncze pozycje pracownicy biblioteki wybierają sami. Od momentu wejścia biblioteki w struktury uniwersyteckie znacząco poprawiła się sytuacja na gruncie finansowania zakupu książek, co pozwala na częstszy zakup nowości wydawniczych.

Wymiana. Działania prowadzone w zakresie wymiany międzybibliotecznej można podzielić na dwa poziomy. Po pierwsze, biblioteka otrzymuje nowe publikacje od bibliotek wydziałów teologicznych, bibliotek seminaryjnych, klasztornych, a także uczelni świeckich. Po drugie, sama również rozsyła wydawnictwa pracowników wydziału – odbiorcy to ponad osiemdziesiąt instytucji, w tym cztery zagraniczne. Osobną grupę adresatów stanowią od 2011 roku uczelnie, w których realizowany jest kierunek italianistyka – tam przesyłane są publikacje w języku włoskim publikowane przez pracowników Katedry Italianistyki.

W kręgu działań związanych z wymianą mieszczą się dublety¹¹, często będące dla bibliotek niemałym kłopotem. Również tu działalność prowadzona jest „dwukierunkowo” – zbiór dubletów jest w całości uporządkowany i choć brakuje uzupełnianej na bieżąco listy, każde zamówienie jest dokładnie sprawdzone i jeśli poszukiwane pozycje znajdują się w naszych zbiorach, zostają przesłane zainteresowanym. Jest to również szansa na pozyskanie w magazynach miejsca na nowe nabytki. Wykorzystywanie baz dubletów, którymi dysponują inne placówki, to ponadto sposób na uzupełnianie własnych braków – wymianę książek bardzo

¹¹ O konieczności prowadzenia wymiany dubletów i samej jej metodologii pisano już wiele lat temu. Por. A. Nowak, *Współpraca bibliotek teologicznych w Polsce*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 44 (1982), s. 53–54. Dziś, w dobie Internetu, praca nad wymianą dubletów jest o wiele prostsza, może być prowadzona sprawniej i efektywniej.

zniszczonych lub tych zagubionych przez czytelników. Własna baza dubletów pozwoliła również stworzyć wspomniane już podręczne księgozbiory w poszczególnych katedrach wydziału oraz zbiór seminaryjny.

Dary. Jak dzieje się to w przypadku większości bibliotek, tak i do Biblioteki Wydziału Teologicznego US wpływają liczne dary książkowe (ale również czasopisma) z bardzo wielu źródeł. Kwestia darów sama w sobie mogłaby być osobnym przedmiotem rozważań. Zawierają one bardzo często pozycje przypadkowe, zupełnie nieplanowane, zbędne w księgozbiorze, w związku z tym podlegają selekcji, a pozycje zbędne umieszczane są w zbiorze dubletów lub przeznaczone do rozdania studentom.

Biblioteka regularnie otrzymuje dary od osób, które z różnych powodów zdecydowały zredukować swoje prywatne księgozbiory – na ogół odbywa się to w porozumieniu z kierownikiem biblioteki, który zwykle organizuje również transport.

Dość kłopotliwym przypadkiem są książki „podrzucane” anonimowo (zdarza się, że po prostu zostawiane są pod drzwiami biblioteki) bez konsultacji z pracownikami – ten przypadek „daru” zawiera zwykle pozycje najmniej wartościowe, a przeważnie po prostu zbędne. Do Biblioteki Wydziału Teologicznego trafiło również kilka prywatnych księgozbiorów zmarłych księży.

Wśród pozycji wpływających do biblioteki w formie daru jako najliczniejszą grupę należy wymienić zbiory pochodzące od zmarłych księży z archidiecezji. Przekazywane naszej bibliotece jako największej w okolicy bibliotece teologicznej, przyjmowane są zwykle w całości – po części pozwala to uzupełniać braki, po części jednak stanowi swego rodzaju kłopot – zbiory często są bardzo obszerne, a jednocześnie niejednolite tematycznie.

Jako placówka funkcjonująca w strukturach uczelni wyższej biblioteka ma za zadanie tworzyć warsztat dla pracowników naukowych i umożliwiać im prowadzenie badań. Mogłyby być w tym pomocne księgozbiory biskupów czy innych duchownych będących pracownikami naukowymi – przekazywane za ich życia czy też po śmierci. Ogromna liczba przedstawicieli środowiska to zdeklarowani miłośnicy książek¹², gromadzący swoje księgozbiory w sposób wielce przemyślany, metodyczny, tworzący doskonale warsztaty pracy, również dla samych pracowników

¹² K.R. [Kazimierz Rulka], *Informacja o księgozbiorze ks. Stanisława Librowskiego*, „Studia Włocławskie” 7 (2004), s. 482–484; K. Rulka, *Księgozbiór ks. Stanisława Librowskiego jako element warsztatu naukowego historyka*, „Studia Włocławskie” 10 (2007), s. 96–117. Przywołany autor miał możliwość pracy z wieloma kompletnymi księgozbiorami duchownych ze środowiska włocławskiego, przekazanych bibliotece seminaryjnej. Pozwoliło to na nakreślenie na ich podstawie interesujących wizerunków ich właścicieli.

bibliotek, którzy mogliby podejmować się zadań mających na celu odtworzenie rzetelnego obrazu ich właścicieli – naukowców czy duszpasterzy zasłużonych dla środowiska. Nie zawsze jednak bibliotekarz kościelny ma możliwości pracy na pełnym księgozbiórze – do szczecińskiej biblioteki zwykle trafiają zbiory niekompletne.

Biorąc pod uwagę wszystkie trzy źródła, w latach 2004–2016 Bibliotece Wydziału Teologicznego przybyło blisko 35 000¹³ woluminów wydawnictw zwartych.

Czasopisma. Aby przedstawiany obraz był pełniejszy, na koniec tej prezentacji kilka słów należy poświęcić wydawnictwom ciągłym. Pozyskiwane są one w sposób identyczny jak wydawnictwa zwarte: w drodze prenumeraty, wymiany i jako dary. W sumie biblioteka zgromadziła ok. 2,5 tys. tytułów czasopism¹⁴, w tym ok. 200 tytułów to pozycje prenumerowane, a ok. 30 to tytuły zagraniczne, których pozyskiwanie zostało zainicjowane w 1985 roku przez ówczesne władze Arcybiskupiego Wyższego Seminarium Duchownego. Kwestia wymiany wygląda identycznie jak w przypadku książek – biblioteka regularnie otrzymuje nowe pozycje od wydających je instytucji. Czasopisma wpływające jako dary są – podobnie jak wydawnictwa zwarte – pozycjami z reguły przypadkowymi. Nieliczne pozwalają uzupełnić własne braki, większość zaś trafia do zbioru dubletów.

4. Starodruki

Z istnieniem i działalnością Biblioteki Wydziału Teologicznego związane są również dwa zbiory starodruków – ok. 100 woluminów z tzw. biblioteki trzebiatowskiej oraz zbiór znacznie większy, ok. 1200 woluminów¹⁵, z Kamienia Pomorskiego.

Zbiór kamieński znajduje się w Archiwum Archidiecezjalnym w Szczecinie od 2004 roku, trzebiatowski zaś został doń przeniesiony na początku roku 2014. Ten ostatni trafił do szczecińskiej biblioteki w roku 1990, co prawdopodobnie uchroniło go przed całkowitym zniszczeniem, i znajdował się na jej terenie przez kolejne lata¹⁶.

¹³ Według ksiąg inwentarzowych stan na dzień 31 grudnia 2016 r. to 114 227 wol. (przybyło 34 923 wol.).

¹⁴ Informacje pochodzące od kierownika Biblioteki Wydziału Teologicznego US.

¹⁵ Katalog starodruków kamieńskich, sporządzony przez Stanisława Dąbrowskiego (S. Dąbrowski, przejrzał i do druku przygotował Z. Lec, *Katalog starych druków dawnej Biblioteki Katedralnej w Kamieniu Pomorskim (Stan z lat 80. XX w.)*, w: *Biblioteki i archiwa kościelne na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej. Zarys problematyki*, red. G. Wejman, Szczecin 2005, s. 55–226).

¹⁶ Wszelkie informacje na temat tego zbioru pochodzą z: Katalog starodruków trzebiatowskich, praca magisterska Konrada Zabuskiego (niepublikowana), udostępniona na stronie internetowej Szczecińskiego Archiwum Archidiecezjalnego, http://www.archiwum.szczecin.pl/index.php?art_id=200 (dostęp: 25.05.2010).

Zbiór ten pochodzi z Trzebiatowa – z kościoła parafialnego pw. Macierzyństwa Błogosławionej Maryi¹⁷. Został przywieziony do Szczecina przez kleryka Szczecińskiego Seminarium Duchownego w czerwcu 1990 roku. Cały zbiór został umieszczony w magazynie ówczesnej biblioteki seminaryjnej i w niezmiennym kształcie przetrwał do dnia dzisiejszego. Na podstawie starych sygnatur na grzbietach woluminów i kartach tytułowych można wnioskować, że zbiór ten był częścią większej kolekcji, do dziś zachowanej tylko fragmentarycznie. Księgozbiór składa się z 98 woluminów, które zawierają 404 druki. Nie zachowały się dawne dokumenty ani księgi inwentarzowe, a najwyższa zachowana sygnatura to 374.

Prawdopodobnie każdy z następujących po sobie pastorów przychodzących do Trzebiatowa miał w posiadaniu jakiś zbiór książek, które pozostawiał w parafii po swojej śmierci lub przejściu do innego zboru. W późniejszym czasie mogła w ten sposób powstać biblioteka – Bibliothecae Templi Treptoviensis.

Na podstawie analizy podpisów własnościowych znajdujących się na większości starodruków stwierdzono, że przeważająca ich część pochodzi z instytucji kościelnych, w całości protestanckich, mających swe siedziby w okolicznych miastach. Najwięcej z zachowanych druków (35) nosi podpis Martina Kroma¹⁸.

Znaczna część zbioru to dzieła o tematyce teologicznej, w całym jej przekroju: typowe komentarze do Biblii, komentarze do listów apostoelskich, dzieła dotyczące historii Kościoła, druki okolicznościowe dotyczące życia, śmierci, małżeństwa. Dużą grupę stanowią dzieła o tematyce historycznej¹⁹. Mniejsza grupa tematyczna to druki o tematyce medycznej, filozoficznej, dzieła dotyczące nauk ścisłych czy polityki oraz prawa, a także filologii.

Jeśli chodzi o języki poszczególnych pozycji, to są głównie w języku łacińskim (279 druków), a ponadto niemieckim (123 druki) i dwa druki w języku francuskim.

Większość druków tłoczona była na terenie Niemiec. Pojedyncze egzemplarze pochodzą z Francji, Włoch, Szwajcarii, Szwecji, Polski czy Niderlandów. Z tego ostatniego kraju pochodzą dwa druki tłoczone w Antwerpii, w oficynie Christopha Plantina, jednego z najwybitniejszych drukarzy i wydawców drugiej połowy XVI wieku.

Jeśli chodzi o znanych drukarzy szczecińskich, można znaleźć Samuela Kellnera, działającego w latach 1619–1621, Johanna Christopha Landtrachtिंगera,

¹⁷ Ecclesia Parochialis Maternitatis Beatae Mariae.

¹⁸ Pastora trzebiatowskiego w l. 1650–1665.

¹⁹ Np. *Chronica carionis von Anfang der Welt bis off Keiser Carolum den Fünfften* czy druki dotyczące historii Pomorza: *Ordnung oder Samlung derer in dem Königlichen Preussischen Herzogtum Pommern und Fürstentum Camin* Dawida Friedricha Quickmannena.

prowadzącego działalność w latach 1611–1624, Johanna Dubera, działającego w latach 1620–1623, czy też kilku przedstawicieli drukarskiej rodziny Rhetów. Bez drukarza i wydawcy jest 21 druków. Najwięcej druków pochodzi z Lipska – 79, Gryfic – 59, Wittembergi – 54 i Szczecina – 38.

W roku 2009 pracownicy Książnicy Pomorskiej wybrali ze zbioru trzebiatowskiego kilkanaście pozycji w celu przygotowania ich do umieszczenia w Zachodniopomorskiej Bibliotece Cyfrowej „Pomerania”, za której pośrednictwem są one dziś dostępne zainteresowanym.

Obraz księgozbioru szczecińskiej biblioteki teologicznej i sposób jego kształtowania nie różni się szczególnie od spotykanych w większości polskich bibliotek kościelnych. Pełniąc podobne zadania i zmagając się z podobnymi problemami, Biblioteka Wydziału Teologicznego US stara się zaoferować swoim użytkownikom możliwie najlepszą pomoc w procesie studiowania i dostarcza w miarę możliwości materiały, informacje i wiedzę swoich pracowników.

5. Informatyzacja

Początki prac związanych z informatyzacją w Bibliotece Wydziału wiążą się z Federacją Bibliotek Kościelnych FIDES²⁰. Szczecińska biblioteka (wówczas jeszcze jako Biblioteka szczecińskiego Arcybiskupiego Wyższego Seminarium Duchownego) jest członkiem Federacji od początku jej istnienia – czyli od roku 1991 – i dzięki tej współpracy miała możliwość wdrożenia programu bibliotecznego, który pozwolił na rozpoczęcie tworzenia elektronicznej bazy danych. Tak jak większość bibliotek należących do Federacji FIDES, również biblioteka szczecińska od początku prac nad komputeryzacją stosuje system MAK. W tym miejscu należy przypomnieć, że mimo włączenia w struktury uniwersyteckie biblioteka pozostaje poza systemem skupiającym pozostałe agendy biblieczne, a wszystkie prace związane z „informatyczną” stroną działalności bibliecznej prowadzone są przez jej pracowników samodzielnie.

Pierwsze opisy zaczęto wprowadzać do bazy elektronicznej w 1995 roku. Retrokonwersja prowadzona była na podstawie katalogu kartkowego, tworzonego od początku działalności biblioteki. Dane wprowadzane zostały do bazy komputerowej w kolejności alfabetycznej. Równolegle – od 2003 roku – wprowadza-

²⁰ Federacja ta zrzesza polskie biblioteki kościelne, seminaryjne, klasztorne oraz biblioteki wydziałów teologicznych, a jednym z podstawowych celów jej powołania była komputeryzacja bibliotek kościelnych. Więcej na temat Federacji w pkt 5.

ne były nowe nabytki (zarówno nowości wydawnicze, jak i dary). Również od roku 2003 zaczęto tworzyć elektroniczny katalog wydawnictw ciągłych. W tym przypadku metoda retrokonwersji polegała na wprowadzaniu tytułów według ich ważności oraz stopnia kompletności.

Przez pierwsze lata trwania prac baza w wersji elektronicznej była dostępna lokalnie, na terenie wypożyczalni – czytelnicy mieli do dyspozycji część danych, pozostałe, jeszcze niewprowadzone, pozycje można było odnaleźć za pomocą alfabetycznego katalogu kartkowego. W drodze współpracy z Federacją FIDES stało się to również możliwe w sieci – za pośrednictwem multiwyszukiwarki FIDKAR. Regularnie przesyłano zaktualizowaną wersję katalogów w celu umieszczenia jej na serwerze. Zajmował się tym ks. Krzysztof Gonet. Od roku 2008 wszystkie katalogi są dostępne w Internecie w trybie on-line za pośrednictwem strony internetowej biblioteki.

Tworzenia tradycyjnego katalogu kartkowego zaprzestano w 2002 roku, a prace nad retrokonwersją ukończono w połowie roku 2010. Katalog elektroniczny dostępny on-line podzielony został na katalog książek, katalog czasopism, katalog katedr, katalog prac magisterskich, katalog dubletów, a w roku 2014 dodano także katalog zbiorów przygotowanych dla Arcybiskupiego Wyższego Seminarium Duchownego.

W roku 2013 podjęto pracę nad konwersją systemu na format MARC21. Również w tym roku rozpoczęto oklejanie książek kodami kreskowymi. Prace prowadzone są tu na podobnych zasadach, jak w przypadku retrokonwersji katalogu – nowe nabytki oklejane są na bieżąco, na etapie inwentaryzacji, a pozostała część księgozbioru w miarę możliwości.

W roku 2014 uruchomiono moduł zdalnego zamawiania książek, który umożliwia zarejestrowanemu czytelnikowi zalogowanie się do własnego konta i przesłanie zamówienia na wybrane z katalogu książki. Przy stanowisku dyżurującego bibliotekarza drukowane są rewersy, a czytelnik może odebrać zamówione pozycje w godzinach ustalonych w regulaminie. Również w tym samym roku po raz pierwszy przeprowadzono skontrum wydawnictw zwartych w formie elektronicznej, na którego potrzeby napisany został program komputerowy.

Szkolenie biblioteczne on-line²¹. Istotnym ułatwieniem pracy bibliotekarzy, a zapewne również udogodnieniem dla studentów WT, stało się wprowadzenie szkolenia bibliotecznego w formie elektronicznej, działającego na zasadach e-learningu.

²¹ Na temat szkolenia elektronicznego w Bibliotece US zob. I. Sagan, J. Waluś, *Od tradycyjnego do e-learningowego szkolenia bibliotecznego: badania ankietowe*, w: *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej: technologia informacyjna w służbie użytkownikowi*, red. S. Skórka, Kraków 2014, s. 97–125.

Całość materiałów udostępniona została od 1 października 2010 roku, a studenci zostali poinformowani o „nowości” podczas dni adaptacyjnych. Już od początku roku akademickiego mogli zapoznawać się z materiałami, a czas na zaliczenie testu pozostawiono im do końca pierwszego semestru.

Całość szkolenia dostępna jest za pośrednictwem strony internetowej²², a materiały składają się z części „instruktażowej” oraz testu. Student ma obowiązek zapoznać się z materiałem dotyczącym zasad korzystania z Biblioteki Głównej US oraz swojego macierzystego wydziału. Przed przystąpieniem do „lektury” użytkownik proszony jest również o zapoznanie się ze „Słowniczkiem” oraz „Regulaminem”.

Jak każde tradycyjne szkolenie, również i to ma za zadanie zapoznać studentów ze strukturą biblioteki, przedstawić poszczególne jej agendy, lokalizację, godziny otwarcia, zaprezentować ofertę i przygotować do korzystania ze zbiorów oraz pozostałych usług, a także nauczyć wyszukiwania podstawowych informacji niezbędnych podczas studiów.

Materiał dotyczący Biblioteki Wydziału Teologicznego jest prezentowany w formie następujących po sobie slajdów, prezentujących kolejne zagadnienia. Część szkoleniowa kursu dostępna jest dla każdego zainteresowanego bez konieczności logowania. Staje się to konieczne dopiero w momencie przystąpienia do rozwiązywania testu. Każdy student samodzielnie tworzy swoje konto, logując się, podaje następujące dane: nazwisko, imię, numer albumu, PESEL i wybiera z rozwijanej listy właściwy wydział, aby otrzymać odpowiedni zestaw pytań.

Każdy test składa się z 20 pytań jednokrotnego wyboru – zestawy pytań są każdorazowo losowane na nowo i wszystkie zawierają pięć pytań z puli z Biblioteki Głównej oraz piętnaście z puli wybranego wydziału. Wśród pytań można wyróżnić dwa rodzaje: 1) odpowiedzi zawarte są w treści szkolenia; 2) by móc wybrać właściwą odpowiedź, student musi przejść do odpowiedniego katalogu i sprawdzić np. sygnatury książek czy numery czasopism.

Po udzieleniu odpowiedzi na wszystkie pytania zaliczający od razu otrzymuje informację – jeśli odpowiedział poprawnie na 60% pytań test zostaje zaliczony, a student może udać się do swojej biblioteki wydziałowej w celu uzyskania wpisu. Jeśli wynik jest negatywny, do testu można przystąpić ponownie po upływie dwóch dni – to jedyne ograniczenie, mające na celu uniknięcie prób zaliczenia „na chybił trafił”.

Bibliotekarz odpowiedzialny za szkolenie ma możliwość dodawania lub usuwania pytań, zmieniania ich treści, wprowadzania ustawień testów (liczba py-

²² www.szkolenia.bg.szczecin.pl.

tań z danej puli, liczba wymagana do zaliczenia testu, dopuszczalna liczba oraz częstotliwość „podejść” do zaliczania testu). W razie potrzeby zmieniana jest również sama treść materiału szkoleniowego – w przypadku wdrożenia zdalnego zamawiania było konieczne dodanie dotyczącej go instrukcji.

Panel administracyjny szkolenia pozwala ponadto na wykonywanie kilku następujących zestawień: 1) użycie pytań – informacja, ile razy poszczególne pytanie zostało użyte (wylosowane) w testach; 2) trafność odpowiedzi – liczba użyte danego pytania w testach i procentowy udział trafnych odpowiedzi, do zestawienia brane są tylko pytania, na które student udzielił odpowiedzi; 3) „zagwozдки” – tak roboczo określono pytania problemowe – liczba pytań, na które student nie odpowiedział; 4) wyniki studentów – prezentują przedziały procentowe osiągniętych wyników i liczbę studentów mieszczących się w danym przedziale; 5) wyniki w poszczególnych podejściach – prezentują przedziały procentowe osiągniętych wyników i liczbę podejść zakończonych wynikiem z danego przedziału; 6) podejścia – zestawienie zawiera liczbę podejść do testu i sumę studentów, którzy przystąpili do kolokwium.

6. Działalność pozabiblioteczna

Jako niewielkiej placówce, samodzielnie prowadzącej wszelkie prace związane z zakupem publikacji, ich katalogowaniem, opracowaniem i przygotowaniem do udostępniania, wymianą międzybiblioteczną oraz innymi działaniami zapewniającymi sprawne działanie, Biblioteka Wydziału Teologicznego US nie pozostaje zbyt wiele przestrzeni na działalność pozabiblioteczną.

Na szczególną uwagę zasługuje niewątpliwie jedno pole działalności wykraczające poza formalne struktury, w jakich funkcjonuje biblioteka. Od roku 1991 należy ona mianowicie do Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES²³. Członkostwo w tej Federacji bez cienia wątpliwości przyniosło szczecińskiej bibliotece wiele korzyści i warto w tym miejscu, w skrócie, opisać działalność tej organizacji.

²³ Na świecie istnieje wiele międzynarodowych zrzeszeń bibliotek teologicznych. Najważniejsze z nich to ATLA (American Theological Library Association) w USA. Wydaje ono międzynarodową bibliografię książek i artykułów z czasopism „Religion Indexes”. W 1993 r. FIDES nawiązała kontakt z ATLA – rozpoczęto wówczas starania o włączenie do tej bibliografii polskiego piśmiennictwa teologicznego. W Europie z kolei jednym ze znanych stowarzyszeń jest Bibliothèques Europeennes de Théologie – BETH. Do tego stowarzyszenia FIDES należy od 1995 r. – przedstawiciele Federacji regularnie uczestniczą w zjazdach odbywających się w różnych krajach Europy; jedno ze spotkań odbyło się również w Polsce.

Mając na uwadze potrzeby środowiska polskich bibliotek kościelnych, ks. Krzysztof Gonet, ówczesny dyrektor Biblioteki WSD w Warszawie, w 1991 roku zorganizował konferencję poświęconą tematowi automatyzacji bibliotek kościelnych. Na spotkanie to zaproszeni zostali przedstawiciele ok. 120 dużych bibliotek kościelnych – odpowiedziało 48, z których 7 miało już pewne doświadczenia we wdrażaniu komputeryzacji. Spotkanie to pozwoliło ocenić aktualny stan bibliotek, a jego podstawowym tematem była ich komputeryzacja i stworzenie wspólnej bazy danych²⁴.

Dziś Federacja zrzesza 84 biblioteki, a większość placówek należących dziś do FIDES-u jest jej członkami od początku działalności, czyli od 1991 roku. Zdecydowana większość to biblioteki seminaryjne i zakonne. Również większość stanowią placówki o formule otwartej, kilkanaście z nich dostępnych jest tylko dla zakonników, księży, seminarzystów, ale również katechetów – niektóre placówki udostępniają księgozbiór jedynie na miejscu²⁵. Biblioteki gromadzą książki, czasopisma, stare druki, rękopisy, prace licencjackie i magisterskie, dokumenty kartograficzne, muzyczne, ikonograficzne, materiały audiowizualne, płyty. Liczba zbiorów kształtuje się od 1000 do 200 000 woluminów²⁶.

Federacja jeszcze przed oficjalną rejestracją rozpoczęła intensywną działalność w dziedzinie komputeryzacji. W bibliotekach instalowano program MAK, a także od samego początku organizowano liczne szkolenia z zakresu użytkowania pakietu MAK: podstawowe – dla użytkowników – oraz dla administratorów. Umożliwiło to również Bibliotece Wydziału Teologicznego rozpoczęcie prac nad tworzeniem elektronicznego katalogu zbiorów.

²⁴ W wyniku czerwcowej konferencji we wrześniu tego samego roku zwołano roboczą radę „bibliotek wiodących”, czyli takich, które zdążyły już wdrożyć jakieś systemy komputerowe, a ich pracownicy mogli podzielić się nabytym doświadczeniem. Głównym celem stało się wprowadzenie systemów komputerowych w jak największej liczbie bibliotek – zwłaszcza tych niewielkich, z ograniczonym budżetem i możliwościami. Postanowiono dążyć do daleko idącego ujednoczenia na płaszczyźnie opracowania zbiorów – miało to ułatwiać wymianę informacji, redukcję kosztów i możliwość zbudowania w przyszłości wspólnej bazy katalogowej. Zalecono bibliotekom wykorzystywanie jednolitego formatu danych katalogowych, opracowanego dla FIDES na podstawie formatu MARC-BN. Zachęcono również do stosowania programu bibliotecznego MAK z Biblioteki Narodowej. Do dziś zdecydowana większość zrzeszonych bibliotek stosuje ten właśnie program. Na temat Federacji zob. *Formy współpracy Bibliotek Kościelnych Federacji FIDES w latach 1991–2010*, w: *Współpraca bibliotek na szczeblu regionalnym, krajowym, międzynarodowym*, red. M. Wojciechowska, Gdańsk 2011, s. 121–129.

²⁵ Biblioteka Prowincjalna oo. Franciszkanów w Krakowie, Biblioteka Klasztoru Ojców Karmelitów Bosych w Czernej – ta znajduje się za klauzurą.

²⁶ *Formy współpracy Bibliotek Kościelnych Federacji FIDES w latach 1991–2010*, w: *Współpraca bibliotek...*, s. 124.

Rozpoczęto przejmowanie danych z *Przewodnika bibliograficznego*, a następnie pobieranie bieżących danych bibliograficznych przez Internet. W tym czasie rozpoczęto też tworzenie katalogu centralnego bibliotek FIDES, który prowadzany był na CD-ROM-ach, a w 1993 roku został udostępniony w sieci Internet. Był to drugi w Polsce (po bazach danych Biblioteki Politechniki Wrocławskiej) widoczny w Internecie katalog biblioteczny.

„FIDES. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” po raz pierwszy ukazał się w 1995 roku. Jest on przede wszystkim źródłem informacji o działalności Federacji dla bibliotekarzy niemających możliwości uczestniczenia w zjazdach. Zawiera dokumenty i sprawozdania z działalności Federacji, informacje o bezpośredniej działalności FIDES-u dotyczące komputeryzacji, prezentacje stosowanych przez różne placówki systemów komputerowych, artykuły na temat zasobów bibliotecznych konkretnych placówek, materiały dotyczące nowych trendów w bibliotekarstwie, przeglądy stron WWW czy czasopism elektronicznych z dziedziny religii. „Biuletyn” pozwala pracownikom bibliotek kościelnych na publikację własnych materiałów i jest aktualnie czasopismem recenzowanym.

W roku 1999 powołano do istnienia Biuro ds. Rozwoju i Komputeryzacji Federacji FIDES. Ta jednoosobowa komórka – w osobie ks. Krzysztofa Gone-ta – organizowała szkolenia i pomagała w instalacji i usprawnianiu programu MAK. Biuro opracowywało katalog centralny i udostępniało bazy danych FIDES na oficjalnej stronie Federacji, a także koordynowało prace przygotowawcze do konwersji baz danych FIDES na format MARC21 oraz prace nad przygotowaniem Tezaurusu Teologii i Nauk Kościelnych.

W roku 2001, na mocy porozumienia zawartego z Biblioteką Narodową, Federacja podjęła prowadzenie autoryzowanego serwisu MAK, pomagając w jego instalowaniu i prowadząc szkolenia.

W październiku 2004 roku FIDES uruchomiła na swoich stronach multiwyszukiwarkę dla komputerowych baz bibliotecznych FIDKAR, opartą na popularnym standardzie Z39.50. Również Biblioteka Wydziału Teologicznego US włączyła do multiwyszukiwarki własną bazę – będącą wówczas na etapie tworzenia – dane były aktualizowane raz do roku. Dziś szczecińskie bazy dostępne są w trybie on-line.

FIDES przez długi czas miała w planach digitalizację cenniejszych zbiorów zgromadzonych w bibliotekach kościelnych²⁷. Federacja stworzyła własny Wirtualny Księgozbiór, który gromadzi i udostępnia zbiory bibliotek zrzeszonych

²⁷ Pierwotnie planowano prezentowanie zdigitalizowanych pozycji na portalu polska.pl.

w Federacji, ale też te przekazywane bezpośrednio przez autorów i wydawców. Zachęceni do publikacji swych prac są autorzy doktoratów, wspólnoty i organizacje parafialne. Biblioteka cyfrowa Federacji stworzona została w systemie dLibra, a jej zasoby umieszczono na specjalnie do tego przygotowanym serwerze. Została uruchomiona w sierpniu 2006 roku, a w ciągu trzech lat odwiedziło ją ponad milion czytelników.

Od grudnia 2009 roku Wirtualny Księgozbiór jest dostępny w portalu Europeana – tym samym cyfrowe zbiory FIDES-u znalazły się wśród 2 milionów książek, map, nagrań, fotografii, dokumentów archiwalnych oraz obrazów i filmów pochodzących z ponad tysiąca instytucji 27 krajów Unii Europejskiej. Dostarczono 684 publikacje, w tym 13 starych druków i inkunabułów.

Jednym z nowszych „pól działania” Federacji jest współpraca z Theological Book Network – amerykańską fundacją zajmującą się gromadzeniem książek z dziedziny teologii i przekazywaniem ich szkołom oraz uczelniom teologicznym w krajach Trzeciego Świata oraz Środkowego i Bliskiego Wschodu²⁸.

Również w Polsce pojawiły się książki rozprowadzane przez Fundację. Jak nawiązana została współpraca?²⁹ Stało się to dzięki działalności Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Federacja ta m.in. nawiązuje kontakty i współpracuje z podobnymi organizacjami w Europie i na świecie. TBN z kolei współpracuje ze wspomnianą już ATLA, a jej przedstawiciele od kilku lat przyjeżdżają razem z delegacją ATLA na doroczne walne zgromadzenia BETH, w których uczestniczy również przedstawiciel FIDES-u. Tam też nawiązano wstępne kontakty. W roku 2008 po raz pierwszy postanowiono wesprzeć biblioteki z Europy Wschodniej

²⁸ Fundacja została założona przez historyka Kościoła Kurta Berendsa i Wayne’a Bornholdta w 2004 r. Inicjatywę wsparło ATLA, które zachęciło ponad 200 członkowskich bibliotek do przekazania Fundacji niepotrzebnych książek – pozyskano wówczas olbrzymią liczbę woluminów, dzięki czemu można było rozpocząć pracę nad rozprowadzaniem publikacji wśród potrzebujących instytucji. Aktualnie jej działalność polega na pozyskiwaniu od zachodnich bibliotek, nauczycieli akademickich i wydawców podręczników i czasopism teologicznych. Dary gromadzone są w magazynach Fundacji, tam są sortowane, pakowane i przygotowywane do wysyłki. W l. 2005–2006 od Fundacji pozyskało książki ponad 70 instytucji, podobna liczba zainicjowała kontakt za pośrednictwem strony internetowej. Biblioteki są zobowiązane do pokrycia części kosztów, pomoc Fundacji pozwala zmniejszyć koszt pozyskania jednego woluminu z ok. 20 dolarów do 10 centów. Tym samym roczny budżet umożliwia wzbogacenie biblioteki nie o 10 woluminów, a o 2000. Informacje na temat Fundacji za: J. Byassee, *Books without borders. Supplying third world seminaries*, „Christian Century” 26.12.2006, s. 10–11, 3e-ce44-41f6-b176-54eb987f38cb%40sessionmgr15&v id=10&hid=119 (dostęp: 1.06.2011), <http://www.theologicalbooknetwork.org/> (dostęp: 25.02.2010). Więcej zob. J. Waluś, *Działalność fundacji Theological Book Network*, „FIDES. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2012), nr 34, s. 115–123.

²⁹ Informacje uzyskane dzięki uprzejmości ks. Jerzego Witczaka. Por. J. Waluś, *Działalność Fundacji...*, s. 120–121.

i Centralnej. Również po raz pierwszy projekt wyglądał nieco inaczej – zaproponowano identyczne zestawy nowych książek. W projekcie pośredniczyła bibliotekarka z International Baptist Theological Seminary w Pradze Katharina Penner. Praska biblioteka otrzymała 2384 nowe książki, z czego zatrzymała 746, a resztę postanowiono rozproszyc wśród innych bibliotek. Pod koniec roku 2009, znowu za pośrednictwem K. Penner, przewodniczący FIDES-u ponownie otrzymał propozycję przekazania książek, którą rozesłał do bibliotek członkowskich.

Biblioteka Wydziału Teologicznego US także miała okazję – dwukrotnie – wzbogacić swoje zbiory o nowe, interesujące publikacje. Książki, które znalazły się w naszych zbiorach, to komentarze biblijne poszczególnych ksiąg Starego i Nowego Testamentu, pozycje z dziedziny duchowości chrześcijańskiej (w ujęciu protestanckim), eschatologii, patrologii, początków Kościoła, teksty ojców Kościoła, opracowania z dziedziny socjologii Kościoła, teologii Kościoła protestanckiego, współczesnego duszpasterstwa w Stanach Zjednoczonych czy teologii prawosławnej. Nasi czytelnicy mogą również skorzystać z biografii i słowników teologicznych.

Federacja przez lata swojego istnienia zrealizowała założenia, które postawione zostały na początku jej działalności. Podstawowym jej celem było zjednoczenie środowiska – biblioteki zrzeszone w Federacji rzeczywiście współpracują ze sobą na miarę swoich możliwości. Stworzenie możliwości skomputeryzowania placówek, nawet tych niewielkich, organizowanie kursów dla pracowników bibliotek sprawiło, że zaistniała i została zrealizowana perspektywa współpracy przy opracowaniu zbiorów. Tworzone lokalnie katalogi stopniowo umieszczane były we wspólnym, centralnym katalogu, z którego korzystać mogły wszystkie biblioteki – wykorzystując gotowe opisy i przystosowując je tylko do potrzeb własnej biblioteki.

Jej działanie jest również zauważalne na płaszczyźnie jednostek bibliotecznych. Placówkom, które pracowały raczej w odosobnieniu, Federacja stworzyła możliwość scalenia środowiska. Pracownicy z większości bibliotek od początku brali udział w organizowanych kursach – pozwoliło to na przeszkolenie znacznej liczby bibliotekarzy. Coroczne zjazdy, tzw. walne zgromadzenia, umożliwiają bardziej bezpośredni niż za pośrednictwem e-maili i rozmów telefonicznych kontakt członków Federacji. Co więcej, spotkania często inicjują nowe kontakty. Wyjazdy wiążą się z możliwością zwiedzenia i dokładniejszego zapoznania się z funkcjonowaniem bibliotek w różnych miastach. Bezpośrednie rozmowy są nieocenioną pomocą w nawiązywaniu i utrzymaniu współpracy.

Porusza się tematy dotyczące działalności bibliotek, komputeryzacji, bieżącej pracy. Uczestnictwo pomogło bibliotekom przede wszystkim w ich bieżącej pracy dotyczącej katalogowania książek. Biblioteki kościelne dysponują z reguły niewielkimi środkami i nieliczną kadram, pracownicy często zatrudnieni są w niepełnym wymiarze godzin – w takiej sytuacji trudniejsza jest efektywna organizacja pracy. Wspólne spotkania pozwalają na poruszanie problemów powtarzających się w podobnych środowiskach i na wymianę doświadczeń, pomagają dzielić się rozwiązaniami specyficznych problemów, dotyczących szczególnego środowiska. Regularne spotkania wpływają również pozytywnie na wymianę informacji w ciągu roku.

Na szczególną uwagę zasługują trwające w sposób ciągły prace związane z wymianą książek i czasopism między poszczególnymi placówkami – propozycje (w postaci wykazów sugerowanych pozycji) rozsyłane są też za pośrednictwem listy dyskusyjnej.

Bibliografia

- Byassee J., *Books without borders. Supplying third world seminaries*, „Christian Century” 26.12.2006, s. 10–11, 3e-ce44-41f6-b176-54eb987f38cb%40sessionmgr15&vid=10&hid=119 (dostęp: 1.06.2011).
- Dąbrowski S., przejrzał i do druku przygotował Z. Lec, *Katalog starych druków dawnej Biblioteki Katedralnej w Kamieniu Pomorskim (Stan z lat 80. XX w.)*, w: *Biblioteki i archiwa kościelne na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej. Zarys problematyki*, red. G. Wejman, Szczecin 2005, s. 55–226.
- Dołganiszewska E., *Specyfika bibliotek teologicznych*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 3 (1995), nr 2, s. 135–138.
<http://www.theologicalbooknetwork.org/> (dostęp: 25.02.2010).
<http://www.wt.usz.edu.pl/o-wydziale> (dostęp: 06.02.2014).
- K.R. [Kazimierz Rulka], *Informacja o księgozbiorze ks. Stanisława Librowskiego*, „Studia Włocławskie” 7 (2004), s. 482–484.
- Katalog starodruków trzebiatowskich, praca magisterska Konrada Zabuskiego [niepublikowana], http://www.archiwum.szczecin.pl/index.php?art_id=200 (dostęp 25.05.2010).
- Kroplewski Z., *10 lat Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego (2003–1014)*, w: *Święty Jan Paweł II. Pamięć i wdzięczność na Pomorzu Zachodnim*, red. A. Ziejewski, G. Wejman, Szczecin 2014, s. 123–134.
- Nowak A., *Współpraca bibliotek teologicznych w Polsce*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 44 (1982), s. 53–54.
- Rulka K., *Księgozbiór ks. Stanisława Librowskiego jako element warsztatu naukowego historia*, „Studia Włocławskie” 10 (2007), s. 96–117.

- Sagan I., Waluś J., *Od tradycyjnego do e-learningowego szkolenia bibliotecznego: badania ankietowe*, w: *Biblioteka w przestrzeni edukacyjnej: technologia informacyjna w służbie użytkownikowi*, red. S. Skórka, Kraków 2014, s. 97–125.
- Szulc J., *Gromadzenie i uzupełnianie księgozbioru w bibliotekach kościelnych w Polsce*, „FIDES. Biuletyn Bibliotek Kościelnych w Polsce” 2 (1998), s. 65–68.
- Waluś J., *Działalność fundacji Theological Book Network*, „FIDES. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2012), nr 34, s. 115–123.
- Waluś J., *Księgozbiór Biblioteki Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego*, „FIDES. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 1 (2012), nr 34, s. 19–28.
- Waluś J., *Formy współpracy Bibliotek Kościelnych Federacji FIDES w latach 1991–2010*, w: *Współpraca bibliotek na szczeblu regionalnym, krajowym, międzynarodowym*, red. M. Wojciechowska, Gdańsk 2011, s. 121–129.
- Waluś J., *Szczecin, Paradyż, Koszalin – biblioteki teologiczne Metropolii Szczecińsko-Kamieńskiej*, „Bibliotekarz Zachodniopomorski” 2 (2010), s. 181–190.
- Wejman G., *Historia (archi)diecezji szczecińsko-kamieńskiej 1972–2005*, w: *Kościół rzymskokatolicki na Pomorzu Zachodnim i Ziemi Lubuskiej w latach 1945–2005*, red. G. Wejman, Szczecin 2005, s. 141–182.

OD BIBLIOTEKI SEMINARYJNEJ DO UNIWERSYTECKIEJ. HISTORIA BIBLIOTEKI WYDZIAŁU TEOLÓGICZNEGO UNIWERSYTETU SZCZECIŃSKIEGO

Streszczenie

Niniejszy artykuł ma na celu prezentację działalności Biblioteki Wydziału Teologicznego US oraz przemian, jakie nastąpiły w ciągu jej istnienia – od niewielkiej biblioteki seminaryjnej do liczącej ponad sto tysięcy woluminów biblioteki uniwersyteckiej. W tekście omówione zostały działania stanowiące podstawowe zadania bibliotek: gromadzenie księgozbioru (metody i źródła jego pozyskiwania), sposoby udostępniania oraz – częściowo – praktyki dydaktyczne ułatwiające studentom wydziału korzystanie z księgozbioru.

Poruszono ponadto kwestię współpracy z innymi instytucjami (m.in. Federacją Bibliotek Kościelnych FIDES), mającej nieoceniony wpływ na rozwój i funkcjonowanie placówki na wielu płaszczyznach.

Słowa kluczowe: biblioteki, biblioteki uniwersyteckie, biblioteki kościelne, stowarzyszenia bibliotek

**FROM THE SEMINAR LIBRARY TO THE UNIVERSITY LIBRARY.
HISTORY OF THE LIBRARY OF THE FACULTY OF THEOLOGY
OF THE UNIVERSITY OF SZCZECIN**

Summary

This article aims to present the activities of the Library of the Faculty of Theology of the University of Szczecin and the changes that occurred over its existence – from the small seminar library to a university library numbering more than one hundred thousand volumes.

Moreover, there is issue of cooperation with other institutions (among others. Federation of Church Libraries FIDES) having an inestimable influence on the development and functioning of institutions on many levels.

Keywords: libraries, university libraries, library, church library, library associations

Translated by Mirosława Landowska